

## Trinn 1 – vedlegg 12: Krenkelser og overgrep

20. november 1989 vedtok FNs generalforsamling konvensjonen om barnas rettigheter. Fram til i dag har 192 stater sluttet seg til barnekonvensjonen.

Barnekonvensjonens 54 artikler sier at alle barn har samme rett til å få behovene sine prioritert, samme hvor i verden de befinner seg.

Ifølge FNs barnekonvensjon artikkel 1 er alle mennesker under 18 år å anse som barn. I Norge er den seksuelle lavalder 16 år.

I artikkel 19 står det at barn har rett til beskyttelse mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller overgrep, forsømmelse eller uaktsom behandling, mishandling eller utnyttelse fra foreldre eller andre omsorgspersoner.

### **Hva er en krenkelse / et overgrep?**

Et overgrep innebærer at man utsetter et barn for en eller annen form for upassende eller ulovlig tvang eller vold. Dette kan også omfatte grove fornærmelser mot et barn eller forsømmelse av barnets behov, slik at barnet blir mishandlet.

I dette kurset deles overgrep mot barn inn i følgende grupper:

- fysiske overgrep / skade
- mobbing
- uaktsom behandling / forsømmelse
- følelsesmessige overgrep / psykiske overgrep
- seksuelle overgrep

Grensene mellom ulike krenkelser/overgrep er uklare, og ulike former kan forekomme samtidig. For eksempel kan man hevde at barn som har vært utsatt for fysisk mishandling, også har blitt utsatt for psykisk mishandling.

Det er også viktig å ta hensyn til hvordan krenkelsen/overgrepet har skjedd, hvem som har utsatt barnet/ungdommen for krenkelsen/overgrepet, hvor alvorlig skaden er, og hvor hyppig hendelsen(e) har forekommet.

*Det er ikke du som avgjør om overgrepet er straffbart. Det avgjør politiet og barnevernstjenesten.*

### **Fysiske overgrep**

Fysiske overgrep eller fysisk skade er hendelser der barnet har fått en form for skade som gir merker på kroppen, og som en person har tilført barnet. Til dette hører også bevisst forgiftning.

I Norge er det barnevernets oppgave å håndtere slike saker. Hovedoppgaven deres er å sikre barns og unges oppvekstvilkår. Arbeidet er hjemlet i barnevernloven, og i § 1-1 står det at formålet med loven er:

- å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid
- å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår

### **Mobbing og krenkelser**

Mobbing er gjentatte negative handlinger mot en annen.

Den kan være både fysisk gjennom ulike former for mer eller mindre voldsomme handlinger og psykisk gjennom ondskapsfulle ord, ansiktsuttrykk og utfrysning.

Mobbing og krenkelser kan ofte se ut som moro og være usynlig for omverdenen.

### **Forsømmelse/omsorgssvikt**

Forsømmelse/omsorgssvikt innebærer at barnet har vært utsatt for langvarig eller alvorlig fysisk forsømmelse, for eksempel ulike farer for barnets helse, som sult, underernæring og livstruende eller annen alvorlig sykdom.

Dette omfatter også følelsesmessig forsømmelse, for eksempel likegyldighet, passivitet og manglende oppfølging av barnet.

Forsømmelse/omsorgssvikt kan påvirke barnets fysiske og psykiske utvikling alvorlig.

### **Følelsesmessige overgrep / psykiske overgrep**

Når barnet ikke får omtanke, omsorg og nærhet, handler det om følelsesmessige overgrep / psykiske overgrep.

Det kan også handle om å gi barnet skyldfølelse eller at noen uttrykker seg nedsettende eller latterliggjør og håner barnet.

### **Seksuelle overgrep**

Seksuelle overgrep er når barn har vært med på seksuelle aktiviteter som de ikke kunne forstå eller har vært utsatt for mot sin vilje, eller når de har vært i et avhengighetsforhold til overgriperen.

Seksuelle overgrep mot barn innebærer at overgriperen har krenket barnets personlige integritet for å tilfredstille sine egne seksuelle behov eller av andre årsaker, som økonomisk vinning.

Alle former for barnepornografi ses på som seksuelle overgrep. For barnet som utnyttes, er ikke bare hendelsen et overgrep fordi bilder/film kan spres via for eksempel internett.

### **Seksuell trakassering**

Vi snakker oftere om seksuell trakassering enn seksuelle overgrep. Seksuell trakassering kan være berøring og uttalelser med seksuelle hentydninger.

Det som avgjør om noe er seksuell trakassering eller ikke, er hvordan den som blir utsatt for handlingen, oppfatter den.

Seksuelle hentydninger som gjøres på internett og via SMS, regnes også som seksuell trakassering.

### **Hvordan kan vi bli bedre til å oppdage at barn eller ungdommer utsettes for overgrep?**

*Vi har spurt en fagperson som arbeider med barns rettigheter:*

Det vi kan gjøre, er å være lydhøre og ta vår egen uro på alvor. Noen ganger tror jeg vi har en forhåpning om at situasjonen skal kunne tolkes enten i svart eller hvitt når vi møter barn som har det vondt – at det ikke skal finnes noen gråsoner. Min erfaring er i stedet at ting veldig sjelden er svart/hvitt.

Betydelig oftere er det slik at man aner, mistenker eller har observert noe som gjør en urolig, uten at man har vanntette bevis for noe. Denne uroen – uroen uten bevis – må vi ta på alvor. Noen tenker kanskje at det vil føre til at vi som voksne vil reagere altfor ofte. Jeg tror sjansen for det motsatte er betydelig større.

Som privatpersoner kan vi ikke vite sikkert, og vi kan ikke ha bevis, men vi kan ta uroen vår på alvor og gjøre alt vi kan for at barnet og familien skal få hjelp. Ofte kan det være nyttig å ringe til barnevernet anonymt og fortelle om det man har sett eller hørt.

### **Melde fra?**

Fortsett å være årvåkne framover, og noter det dere ser. Hvis mistanken er ganske diffus, bør dere ta kontakt med fagfolk for å finne ut hvordan dere bør reagere. Dette kan gjøres anonymt.

Ledere som får vite om eller mistenker at et barn befinner seg i en utsatt situasjon (hjemme, på skolen, på en fritidsaktivitet eller andre steder), kan trenge støtte og mulighet til å rådføre seg med andre voksne enn lederne i foreningen/organisasjonen før de eventuelt melder saken til barnevernet.

De fleste norske kommuner har noen dere kan ta kontakt med for å drøfte bekymringer for barn. Det kan være SO-team (seksuelle overgrep), helsesøster, ressursteam, psykolog og selvfølgelig barnevernet. Der vil dere få råd og veiledning for hvordan dere skal håndtere saken.

Du kan henvende deg til blant annet organene nedenfor hvis du trenger støtte eller noen å rådføre deg med:

- barnevernet i din hjemkommune – det opprettes ingen sak hvis du ikke oppgir navnet på den det gjelder
- Barneombudet, telefon 22 99 39 50
- politiet, telefon 02800
- barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) i ditt område

Er man urolig for et barn, er det naturligvis også lurt å snakke med foreldrene og beskrive uroen og det dere har sett. Handler det om eldre ungdommer, er det selvfølgelig best å spørre personen selv hvordan han eller hun har det. Spør gjerne om det er noe dere kan gjøre.

Etter norsk lov inntreer det opplysningsplikt når det er grunn til å tro at et barn blir utsatt for mishandling eller andre former for alvorlig omsorgssvikt, når et barn har vist vedvarende alvorlige adferdsvansker, eller når det er grunn til å tro at det er fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel. Opplysningsplikten gjelder imidlertid bare for offentlig ansatte og en del yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt. *Privatpersoner har et moralsk ansvar for å melde fra, men ikke et juridisk ansvar, slik offentlig ansatte har.*

### **Avvergeplikt**

Hvis man sitter på informasjon og vet at det er risiko for at et overgrep kan skje igjen, er det straffbart å ikke forhindre lovbrudd, selv om en person etter loven har taushetsplikt (Kvam 2001: 136). Det er straffeloven § 139 som omhandler plikten til å avverge alvorlige forbrytelser. Blant de som nevnes spesielt er voldtekt (uavhengig av alder) eller seksuell omgang med barn under 14 år, og barn under 16 år. Avvergeplikten gjelder alle og hensikten er å forhindre at forbrytelsene gjentar seg. Det betyr altså at en må melde sin bekymring til noen som fører saken videre. En kan gå direkte til barnevernet eller den ansvarlige for barnevernssaker på sosialkontoret. Det er barnevernets jobb å ta saken videre. Det at en sak skal meldes trenger altså ikke nødvendigvis å bety politianmeldelse. Politiet kan gjøre en vurdering etter kriteriene i saken og på eget initiativ gå til videre etterforskning.

Organisasjonene skal ikke melde sin bekymring til foreldrene hvis barnet kan være utsatt for overgrep fra en av foreldrene.

Etter loven har ikke organisasjoner meldeplikt der man kun har mistanke om at noe kan ha skjedd. Det kan likevel være lurt å innføre selvpålagt plikt i egne regler og etiske retningslinjer slik at alle mistanker meldes til beredskapsgruppe eller øverste leder. De tar vurderingen om mistanken skal meldes videre til barnevern og politiet.

Selv om det kan gis opplysninger uten hinder av taushetsplikten, skal opplysninger ikke spres mer enn det som er strengt nødvendig. Vage mistanker må begrenses til færrest mulig personer da faren er tilstede for at mistanken er feil.

Norges speiderforbund har som grunninnstilling at mistanker om fysiske overgrep, omsorgssvikt, psykiske og/eller seksuelle overgrep mot barn alltid skal anmeldes. Oppfordringen om å melde fra gjelder ikke bare mistanker om at barnet ikke har det godt hjemme, men også på fritiden, på skolen eller på fritidsaktiviteter.

Husk at du ikke trenger å være sikker i din sak før du kontakter barnevernet. Det kan oppleves som vanskelig å kontakte barnevernet, men det er der barnet og familien kan få hjelp.

Er du bekymret, skal du melde fra uansett. Din bekymringsmelding kan være svært viktig for barnet det gjelder. Det er vanlig å frykte at man kanskje overreagerer eller overtolker signaler. Mange lurer på om dette ikke er alvorlig nok, eller om en melding kan skape unødvendige problemer.

Det er barnevernets oppgave å gjennomføre undersøkelser i saken. Det er altså en *bekymring* som skal meldes, man trenger ikke å ha bevis og det skal ikke gjøres egne undersøkelser. Dersom man er

usikker på om man bør melde en sak, kan man drøfte den (om ønskelig uten å nevne sitt eget eller noen andres navn) med barnevernet på telefon.

### **Bør foreldrene informeres?**

Generelt skal foreldrene alltid informeres når du sender inn en bekymringsmelding.

En viktig grunnregel er likevel at du ikke informerer foreldrene hvis du mistenker at det er foreldrene eller en annen nær pårørende som utsetter barnet for overgrep.

I slike tilfeller er det viktig å la barnevernet ta hånd om informasjonen, slik at du ikke risikerer å skade barnevernets eller politiets undersøkelser. Ellers kan det hende at den mistenkte gjerningsmannen får mulighet til å forberede seg eller påvirke barnet før barnevernet eller politiet tar kontakt.

### **Slik melder du fra**

Dersom du melder fra kan dette bidra til at barnet og barnets familie får den hjelpen de trenger. De aller fleste som får hjelp av barnevernet får hjelpen hjemme. Omsorgsovertakelse skjer bare i de mest alvorlige tilfellene.

- Barnevernvakten har utarbeidet et [meldingsskjema](#) som du kan laste ned.
- Fyll ut og **send melding til barneverntjenesten i den kommunen barnet eller ungdommen bor**. [Oversikt over kommunale barneverntjenester](#)

### **Hvis du ønsker å snakke med noen først**

Hvis du ønsker råd om du bør melde en sak, kan du [ringe til barneverntjenesten i kommunen](#) og diskutere saken anonymt.

### **Kan du være anonym?**

Når du melder fra til barnevernet kan du melde fra med fullt navn eller være anonym:

- Du kan fremstå med navn både overfor familien og barneverntjenesten. Da vil foreldrene i saken bli informert om at det er du som melder.
- Du kan velge å melde inn saken anonymt, slik at verken barnevern eller foreldre vet hvem som melder. Husk at familien får mulighet til å se meldingen, slik at hvis du for eksempel skriver at du er tante til barnet, kan du lett bli gjenkjent.
- Du kan fremstå med navn overfor barneverntjenesten, men be om at dette ikke gjøres kjent for foreldrene. Dersom du velger dette alternativet;
  - vil barneverntjenesten være forpliktet til å foreta en vurdering av om det er grunnlag for å unnta melderens navn fra innsyn
  - anonymiteten vil kunne bli opphevet dersom barneverntjenesten fremmer sak om plassering av barnet for fylkesnemnda.
- Det vil som regel være en fordel for barneverntjenestens vurdering av meldingen og arbeidet med den aktuelle familien at ditt navn og din relasjon til familien er kjent.

### **Slik følger barnevernet opp bekymringsmeldingen din**

Dersom du melder fra kan dette bidra til at barnet og barnets familie får den hjelpen de trenger. De aller fleste som får hjelp av barnevernet får hjelpen hjemme. Omsorgsovertakelse skjer bare i de mest alvorlige tilfellene.

- Det er barnevernet i kommunen som følger opp bekymringsmeldingen din. [Se oversikt over alle kommunale barneverntjenster og barnevernvakter i Norge](#)

### **Barnevernet gjennomgår meldingen din og vurderer om den skal følges opp**

Når du har sendt inn bekymringsmelding skal barnevernet gjennomgå meldingen og vurdere om den skal følges opp med en undersøkelse, eller om den skal henlegges. Dette skal barnevernet gjøre innen en uke fra meldingen ble mottatt.

### **Du får en bekreftelse på at meldingen er mottatt**

Barnevernet skal normalt gi deg en bekreftelse på at meldingen er mottatt innen tre uker. Barnevernet har taushetsplikt, derfor får du ikke informasjon om hvordan barnevernet følger opp barnet og familien.

### **Barnevernet kan ha behov for mer informasjon**

Dersom barnevernet starter en undersøkelse, kan det hende de tar kontakt med deg for å få mer informasjon. Barnevernet kan også ta direkte kontakt med barnets foreldre eller barnet selv for å få mer informasjon.

### **Undersøkelser**

Når det har kommet inn en bekymringsmelding til barnevernet, vil en barnevernskonsulent kontakte familien for å informere om bekymringsmeldingen og gjøre en innledende vurdering av forholdene i familien.

Hvis denne vurderingen viser at man bør gjennomføre en undersøkelse, skal den settes i gang snarest, og senest innen en uke, jf. barnevernloven § 4-2. Gjennom undersøkelsen skal barnevernet avklare om og hvordan barnet og familien kan få hjelp.

Undersøkelsen skal gjennomføres slik at ingen utsettes for skade eller større vanskeligheter enn nødvendig. Den skal også gjøres på skånsomt vis og være gjennomført innen tre måneder, jf. barnevernloven § 6-9 første ledd. Hvis det foreligger særlige omstendigheter, kan barnevernet beslutte at undersøkelsen kan ta lenger tid.

Ved melding om overgrep mot barn tar barnevernet alltid stilling til om det skal leveres politianmeldelse. Hvis det er grunn til å mistenke noe kriminelt, vil barnevernet levere en anmeldelse til politiet. Det er politiet som har ansvaret for å samle inn bevis.

Politiets undersøkelser av en forbrytelse kalles etterforskning. I løpet av etterforskningen organiseres alle innsamlede opplysninger, slik at påtalemakten kan ta stilling til om det skal tas ut tiltale. Hvis

påtalemakten er overbevist om gjerningspersonens straffskyld, tas det ut tiltale og saken går til domstolen.

Hvis påtalemakten vurderer at saken ikke har tilstrekkelig bevis for å oppnå fellende dom, avsluttes etterforskningen. En beslutning om å stanse etterforskningen trenger altså ikke bety at man ikke tror på barnet, eller at man ikke tror det har blitt begått et overgrep. Det handler derimot om at man ikke kan bevise det. Skulle det komme fram nye opplysninger i etterkant, kan etterforskningen gjenopptas.

Alle undersøkelser av denne typen skal gjennomføres med forsiktighet og nøyaktighet, så det vil i praksis si at etterforskningen kan ta noen måneder. Barnet vil bli beskyttet under hele prosessen, og rettssaken gjennomføres bak lukkede dører.

Den som blir utsatt for kriminalitet, kan via politiet få hjelp og støtte i ulike former. Det kan oppnevnes en bistandsadvokat for fornærmede (altså det rammede barnet), eller familien kan få en støtteperson.

Den viktigste oppgaven for deg eller foreningen/organisasjonen er altså å være der som en støtte, men også å henvise videre til andre instanser. Henvis til personer som kan gi profesjonell støtte i denne situasjonen.

#### **Dersom du har meldt fra tidligere, men fortsatt er bekymret**

Dersom situasjonen for det aktuelle barnet fortsatt er bekymringsfull eller har forverret seg, er det viktig at du tar kontakt med barnevernet på nytt.

#### **Vis vei til støtte og hjelp**

Hvis du havner i en situasjon der det blir snakk om anmeldelse og å støtte et barn og/eller familien til barnet, er det viktig at du tenker over hvem du gjør det for. Det må være for den fornærmedes skyld og ikke for din egen.

Selvsagt er det fint og givende å føle at man er til nytte for noen, men for den fornærmede er det viktig å få kontakt med og hjelp av profesjonelle så raskt som mulig.

Din viktigste oppgave blir altså å være der i øyeblikket, men det er viktig at du så snart som mulig viser vei til hjelp og støtte hos profesjonelle.